

„Elfújta ez a nagy politikai, gazdasági meg háborús vihar a mi gyönyörű intézményünknek, Rendünknek mindenét”

Horváth Konstantin ciszterci naplóí

Cúthné Gyóni Eszter

Az 1945 utáni egyháztörténettel foglalkozó kutatók sokszor találkozhatnak azzal a problémával, hogy forrásaik megoszlása egyenetlen, túlsúlyban vannak az állami szervektől, elsősorban az állambiztonságtól ránk maradt iratok, és – számos esetben – jóval kevesebb az egyházi dokumentum. Ez egy 1950-ben felszámolt szerzetesrend esetében fokozottan érvényes, hiszen az üldözöttség és a szétszórás időszakában nem kedvezett sem a dokumentumok keletkezésének, sem az anyagok őrzésének. A magyarországi ciszterciekről tudjuk, hogy a zirci apátság vezetői tisztában voltak azzal, mit hozhat számukra a kiépülő diktatúra, és igen világosan látták úgy az egyházra nehezedő, s egyre fokozódó nyomás várható következményeit, ahogy saját bebörtönzésük lehetőségét is, ezért elővigyázatosságból elégették vagy elrejtették azokat az anyagokat, amelyek az apátság tagjai ellen esetleg terhelő információkat tartalmazhattak.¹ Mindezzel együtt a rend működésére vonatkozó anyagok, a szétszórásban élő tagok hagyatékaik töredékesen ugyan, de megmaradtak, és részben a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában, részben a Zirci Ciszterci Apátság Irattárában, részben pedig külföldi apátságokban (például Dallasban vagy a római rendi központban) elérhetőek. Ezekben az iratanyagokban is találkozhatunk úgynevezett ego-dokumentumokkal, levelekkel és visszaemlékezésekkel,² azonban naplóból ezidáig egyetlen egyet

---

¹ Endrédy Vendel zirci apát 1950. július 17-én Füz Baláznak, a római rendi központba írt levelében is beszámolt az iratok megsemmisítéséről: „*Százszor átnéztünk mindent és métermázsaszámra égettük, ami félreérthető.*” A levél eredetijét Rómában, a ciszterci generalicián őrzik, idézi: BADÁL EDE ÁLMOS: Endrédy Vendel – a ciszterci pedagógus és mártírsorsú zirci apát. Bp., 2012. 329. Erre vonatkozóan találunk utalásokat az ügyökjelentések között is: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTL) 3.1.9. V-82897/3. Endrédy Vendel és társai. 113.; ÁBTL 3.1.9. V-82897/2. Endrédy Vendel és társai. 239–242.; ÁBTL 3.1.2. M-34203/1. „Ráckevei” 65., 208.

² Leveleket az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárban is őriznek, például éppen Horváth Konstantin elfogott és lemásolt leveleit: ÁBTL 3.1.5. O-9322. Horváth Konstantin Gyula ’Sigmund Lóránt provizor leveleit közli: KERESZTY RÓKUS: Sugárzó lelke tovább világít. ’Sigmund Lóránt írásai. Bp., 2000. A visszaemlékezések közül jó példa lehet Bán Elizeus emlékezé-

sikerült fellelmi.³ Életút-, rend- és egyháztörténeti forrásértéke, korrajz volta mellett emiatt is különleges forráscsoport Horváth Gyula Konstantin ciszterci szerzetes huszonkét kötetes naplósorozata, amelyet a Veszprém Megyei Levéltár őriz a rendtagok hagyatékaik között.⁴ Jelen írásban ennek az anyagnak a rövid, de lehetőség szerint átfogó bemutatására teszünk kísérletet.

A naplóíróról

Horváth Gyula 1896. március 23-án született a Baranya vármegyei Izabellaföldpusztán. A ciszterci rend pécsi gimnáziumában érettségizett 1914-ben, s ugyanezen év augusztus 14-én Zircen belépett a ciszterci rendben. Ekkor kapta a Konstantin rendi nevet. 1915. augusztus 26-án egyszerű, majd 1919. szeptember 13-án örökfogadalmat tett. Utóbbi után szűk két héttel, 1919. szeptember 29-én szentelték áldozópappá.⁵ Latin-történelem szakon szerzett középiskolai tanári diplomát, majd 1919-től Innsbruckban, a jezsuitáknál tanult tovább, ahol 1921-ben doktorált teológiából. A Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen bölcsészdoktori oklevelet, majd 1946-ban a középkori magyar egyháztörténet tárgykörből magántanári képesítést szerzett.

Teológiai tanulmányai befejezése után, 1921 és 1923 között az apátság budapesti tanulmányi háza, a Bernardinum teológiatanára és tanulmányi felügyelője lett, majd 1923 és 1936 között a ciszterci rend zirci főiskoláján a bibliai tudományok és a keresztény erkölcstudomány tanára, egyúttal 1923 és 1927 között a főiskola tanulmányi felügyelője volt. Szintén 1923-tól az apátság könyvtárosi és levéltárosi teendőit is ellátta, 1931-től pedig mindezek mellett zirci házfőnöki megbízatást kapott.⁶ 1936-ban került Budapestre, ahol 1946-ig

---

se a rendi növendékek szökéséről és Endrédy apát rövid visszaemlékezése a fogságban töltött időről. (BÁN ZOLTÁN ELIZEUS: Első külföldi utam. Zirci Ciszterci Apátság Irattára, jelzet nélkül. Endrédy Vendel fogságának hiteles története. Szerk.: Endrédy F. Csanád. Sopron, 2002.)

³ Az én-dokumentum mint önmagában is értékes forrás a 2000-es évek óta felértékelődött a hazai történetkutatásban is. Lásd például a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program keretein belül (NKFP 5/077/2004, projektvezető: Kósa László) az „Identitás, csoportkohézió, társadalmi hálózatok a személyes források tükrében” harmadik részfeladat (témafelelős: Kövér György) publikációit: *Aetas*, 23. (2008) 3. sz. A publikált naplók, visszaemlékezések bibliográfiáját OTKA-kutatás (T 034 300) gyűjti össze.

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL VEML) XII. 2. i. 18–20. d. Horváth Konstantin naplók.

⁵ A Ciszterci Rend Zirci Kongregációjának névtára, 1947–48. Székesfehérvár, 1947. 44.

⁶ Schematismus Congregationis de Zirc. Ad annum scholare 1942/43. Bp.,

a Bernardinum igazgatója és házfőnöke volt. Ebben a minőségében 1944 végén tizenhat üldözöttet fogadott be és bujtatott, akik így megmenekültek az elhurcolástól.⁷ A fővárosban töltött időszak alatt fél évig a középiskolai oktatásban is részt vett: 1940 áprilisától júniusáig a rend budai Szent Imre Gimnáziumában hittant tanított.⁸ A háború után, 1946-tól egészen a zirci apátság állami rendelettel történő felszámolásáig ismét zirci perjel és a hittudományi főiskola igazgatója lett.

Horváth Konstantint az első ciszterciek között találjuk, akikkel szemben 1945 után rendőrségi eljárást folytattak. 1946-tól minden évben szentségimádást rendeztek a ciszterciek az apátság óvóhelyén annak emlékére, hogy Zircen 1945. március 23-án⁹ megszűntek a harcok. A szentségimádást eleinte Horváth Konstantin vezette. Emiatt vitték be kihallgatásra, első alkalommal 1946. október 21-én. A vádak szerint a szentségimádáson beszélt arról, hogy ez a nap a nőknek az oroszoktól való megmenekülésének a napja is, utalva ezzel a szovjet Vörös Hadsereg katonái által elkövetett háború végi nemi erőszakhullámra. Ennek a rendőrségi ügynek komolyabb következménye még nem volt. Második alkalommal az 1948-as megemlékezés után, április 2-án vitték kihallgatásra, Veszprémbe. Szabadságvesztést ugyan ekkor sem szenvedett, de a második rendőrségi procedúra meghatározó élmény volt a perjel számára. Aktivitása a második kihallgatás után csökkent, s az óvóhelyen tartott szentségimádást a továbbiakban rendtársa, Kukoda Miklós folytatta.¹⁰

1950-ben a központi zirci rendház kiürítése után, október 26-án Endrédy Vendel apáttal utolsóként hagyta el az apátság épületét.¹¹ A

1942. 251.

⁷ Köztük volt Mályusz Elemér is, aki politikai okokból vált üldözötté. MNL VEML XII. 2. i. 18. d. Horváth Konstantin naplók, VI. 138–154.; MNL VEML XII. 2. b. 2. d. LVI. rendi káptalan: apáti megnyitóbeszéd az LVI. rendi káptalanon (1945. november 24.) és a Bernardinum jelentése (dátum nélkül).

⁸ PRIMÁSZ G. RÓBERT: Repertorium. A Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban 1912 és 1948 között tanító ciszterci atyák irodalmi és tudományos munkássága. Bp., 2012. 36.

⁹ A Vörös Hadsereg ezen a napon érkezett Zircre. MNL VEML XII. 2. b. 2. d. LVI. rendi káptalan: a ciszterci hittudományi főiskola jelentése (1945. november 24.); VERESS D. CSABA: A balatoni csata. 1944. december 1. – 1945. március 30. Bp., 2000. 245.

¹⁰ ÁBTL 3.1.5. O-9322. Horváth Konstantin Gyula 3.; MNL VEML XII. 2. b. 2. d. LIX. rendi káptalan: titkári jelentés (1949. szeptember 21.); ÁBTL 3.1.5. O-11783/1. „Örökösök” 82., 106.; BADÁL, 2012. 270.

¹¹ Az átadásról szóló dokumentumot október 25-én írták alá, s az apátságot másnap hagyta el az apát és a perjel. ÁBTL 3.1.5. O-8889/1. ENDREDY V. 192.;

felszámolását követően Horváth Veszprémben püspöki levéltárosa-ként helyezkedett el, s itt dolgozott 1950 és 1963 között. Visszavonultan élt, tudományos munkájának szentelte mindennapjait alig 20 km-re az egykori rendi központtól, egy olyan területen, ahol – legalábbis a kezdeti időkben – rendkívül intenzív volt a titkos rendi összetartás.¹² Horváth nem került bele az új, „illegális” rendi vezetésbe,¹³ de mind a régi a rendtársak, mind a növendékek sorsát figyelemmel kísérte, és számos rendtörténeti jelentőségű eseményt feljegyzett a naplóiba.

Az 1961–1962-es „Fekete Hollók”-ügy során újra a hatóságok fókuszába került. A rend anyagi ügyeinek felgöngyölítéséhez tartozott a zirci érmegyűjtemény sorsa, amit Horváth Konstantin talált meg a háború után a könyvtárban, és őrzött egészen 1961-ig. Hollótét ’Sigmund Lóránt¹⁴ vallomása alapján derítették ki a nyomozók, és így vonták be terheltként az eljárásba Horváthot. Az érmegyűjtemény átadása után végül ejtették az ügyét, és csak figyelmeztetésben részesült, de a tárgyaláson tanúskodnia kellett ’Sigmund ellen.¹⁵ Az ekkor már 65 éves szerzetest rendkívül megviselte és megtörte ez az eljárás.¹⁶ A következő évben, 1963-ban vonult nyugalmába.¹⁷

Kutatásai a szentírás-tudomány területére fókuszáltak, illetve a ciszterci rend történetéhez, valamint az irodalom- és művelődéstörténetéhez kapcsolódtak. Foglalkozott a zirci rendtartomány emlékeivel, valamint középkori magyar egyháztörténettel. Monográfiában dolgozta fel Zirc történetét, Versegly Ferenc több, addig ismeretlen művét azonosította, kiadta Versegly és Horváth János levelezését, továbbá Szegedy Róza Kisfaludy Sándorhoz írt leveleit. Tagja volt a Szent István Akadémiának, az Aquinói Szent Tamás Társaságnak, a Levéltárosok Országos Egyesületének és a Veszprémi Régészeti és Történelmi Egyesületnek.¹⁸

MNL VEML XII. 2. i. 18. d. Horváth Konstantin naplók, VIII. 172–173.; A zirci apátság Historia Domusa alapján: BADÁL, 2012. 345.

¹² CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: „Nem harcolunk, de nem is búcsúzunk...” A Ciszterci Rend Zirci Apátságának története a második világháború végétől Endrédy Vendel Apát haláláig. Bp. 2017. 189–201.

¹³ ÁBTL 3.1.2. M-34203/2. „Ráckevei” 340.

¹⁴ Endrédy Vendel apát 1950. október 29-i letartóztatása után ’Sigmund vette át a szétszórt rendi közösség vezetését és egészen 1961-ben bekövetkezett letartóztatásáig intézte az apátság tagjainak ügyeit.

¹⁵ ÁBTL 3.1.9. V-146837/1. ’Sigmund László és társai 203.; Budapest Főváros Levéltára XXV. 4. f. 9264/1961. 528–561., 1276., 1287–1288.

¹⁶ Ezt támasztják alá Horváth Konstantin ebből az időszakból származó napló-bejegyzései is: MNL VEML XII. 2. i. 19. d. Horváth Konstantin naplók, XV. 54–55., 81–82.

¹⁷ PRIMÁSZ, 2012. 36.

¹⁸ Horváth Konstantin publikációinak jegyzékét lásd: PRIMÁSZ, 2012. 37–39.

1970. szeptember 21-én, 74 éves korában hunyt el Veszprémben.¹⁹

A naplóírás motivációi

A rövid életrajzban kiemelt rendőrségi eljárások mind az 1940-es, mind az 1960-as években megjjesztették és megtörték Horváth Konstantint. Naplóból az is egyértelműen kiolvasható, hogy a rend felszámolása és a rendtagok üldözése – érthető módon – szintén megviselték őt. A rend szétszórását követően inkább visszahúzódt, korlátozottan vett csak részt a titkos rendi összetartásban, pedig őszintén ragaszkodott a ciszterci közösséghez, s haláláig kitartott mellette. Elmondható – a konkrét eseteken túl, általánosságban is –, hogy a naplóból egy visszahúzó, aggódó természetű, sokszor magányos embert ismerhetünk meg. Mégis Horváth Konstantin az egyetlen ciszterci, akinek az 1945 utáni a korszakból naplója maradt ránk! Látni fogjuk azt is, hogy éppen a vészterhes előjelek láttán kezdte el rendszerezni korábbi írásait, naplótöredékeit és fogott rendszeres feljegyzések vezetésébe. Hogy lehet, hogy volt bátorsága naplót írni? S adódik a kérdés, amit nyilván minden kutató, aki egy naplót történeti forrásként használ az első kérdések között tesz fel magának: miért vezette egyáltalán a naplókat?

Ezekre az I. kötet 1. lapján maga a naplóíró válaszol egy hosszabb, mintegy előszónak szánt bejegyzéssel: *„1947. nov. 22.-e van. Jövő év márc. 23-án leszek 52 éves, ha megérem. [...] Ősz van. Ezt érzem testben-lélekben. Odakint egy bennünket ostromló világ dühöng. Elfújta ez a nagy politikai, gazdasági meg háborús vihar a mi gyönyörű intézményünknek, Rendünknek mindenét, éltető díszét, életterejét. Tudom: csak tengődünk, és még rosszabbra kell elkészülnünk, még nem fordul a történelem kereke; a Rendre még nagyobb megpróbáltatások várnak. – A Rendhez tartozom csaknem harminc éve, és az életnek is elmúlt a java része. A fák alatt még vannak hervadt levelek: emellett az elmúlt ötven évnek, és különösen az utolsó harmincnek megvannak [az] elhervadt levelei: feljegyzéseim, naplóim. Ezekből sokat nem írtam fel! Ami ott kavarg, gomolyog fáradó emlékezetemben, összeszedem azokat. De sokat meg is írtam. Vannak nem igazi naplók: diáknaplóm II. gimnazista koromból, fél éven át. Majd IV., V., VII., VIII. osztályból vannak feljegyzések. Mióta ciszterci vagyok, 1914 óta szinte rendszeresnek mondhatom jegyzeteimet, naplóimat: ezek a források. Megkezdem egy élet leiratát ma, Szt. Cecília napján. Hogy miért? Valami parancsolja. Nagyon különös, érdekes volt. Egy lélek fejlődése, melyben mint tükördarabban benne van az ország, az*

¹⁹ Horváth Konstantin halála. In: *Új Ember*, 1265. sz. (1970. október 4.) 2.; Horváth (Gyula) Konstantin. In: Veszprém megyei életrajzi lexikon. Főszerk.: Varga Béla. Veszprém, 1998. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/veszplex/html/szocikk/frameh.htm> (a letöltés ideje: 2021. június 13.)

othon elvesztése, a nagybirtok sorsa, velem a családom kihalása, egy elérhetetlen cél vágyódása, a rend története virágzás tetőpontján és minden anyagi előnyöknek elvesztése idején.

Nincs senkim, akinek elmondhatnám. A rendtársak mindegyikének – tudom – megvan a története, vagy ha nincs, majd lesz, de megírva egyetlen egy önéletrajz nincsen levéltárunkban, legyen legalább egy!”²⁰

A válasz tehát, hogy a szerzetes olyan élepszakaszba és élethelyzetbe ért, amikor késztetést érzett, hogy mérleget vonjon, összegezen, átgondolja élete fordulópontjait. Szerette volna megörökíteni, amit – talán éppen zárkózott természete miatt – nem tudott elmondani senkinek, mégis fontosnak tartotta, hogy fennmaradjon. Szerette volna leírni a saját történetét, s – történészi hivatásából fakadóan, és mert látta a magyarországi ciszterci közösség megmaradásának fenyegetettségét – egyúttal szerette volna feljegyezni a rendtörténet fontos momentumait is abból a korszakból, amelyben élt.

A műfaj kérdéséhez

A hosszan idézett szövegrészből látszik, s a köteteket forgatva egyértelművé válik, hogy nem minden tekintetben klasszikus naplóról van szó, legalábbis nem csak rendszeresen vezetett naplóbejegyzéseket találunk bennük. S bár minden napló egyedi a maga módján, Horváth Konstantin naplófolyama azért sem tekinthető megszokottnak, mert műfaját tekintve korántsem egységes: naplóbejegyzéseket, önéletírás töredéket (vagy visszaemlékezést), rendtörténeti fontosságú dokumentumokat, levélmásolatokat, sőt másik szerzőtől való átiratot is találunk benne.

Abból kiindulva, hogy 1947. november 22-én kezdte (újra) vezetni napi feljegyzéseit, a műfaji váltást önéletírás és napló között ennél a dátumnál, a VII. kötetben kerestük. Azonban azt találtuk, hogy 1914. augusztus 9-ig írt önéletrajz töredéket (tulajdonképpen a gyermekkoráról),²¹ s ciszterci életének kezdőpontjától – ahogy a fent idézett előszó is jelzi – átvett a korábbi naplóiból, feljegyzéseiből. Az 1914 és 1947 közötti írásokból vett szövegrészeket idézőjelbe téve közölte és az egyes „önidézetek” végén zárójelben rögzítette a feljegyzés eredeti dátumát. A másolási munka lassú ütemére utal, hogy az 1921. augusztus és 1933. november közötti időszakról szóló, II. kötetben találunk egy „kiszólást a jelenből” (vagyis 1948. november 24-ről): „(Tavaly Cecília napján, 1947. nov. 22-én kezdtem összeszedni emlékeimet, ma 1948. nov. 24-én eljutottam eddig, azaz 1926.

²⁰ MNL VEML XII. 2. i. 18. d. Horváth Konstantin naplók I. 3.

²¹ MNL VEML XII. 2. i. 18. d. Horváth Konstantin naplók I. 273.

jún. végéig. Apát úr Sveicban, Rómában van, ellenünk és az egyház ellen áll a nagy harc. Meddig élünk...)”²²

Az V. kötetben (ami az 1936. július és 1940. szeptember közti időszakot öleli fel) tulajdonképpen már „szabályos”, napi rendszerességű naplóbejegyzéseket olvashatunk, s a VII. kötetben a naplóírás tényleges kezdetének napjánál, 1947. november 22-nél sincs törés, így lényegében már 1936 júliusától „klasszikus” formát ölt a napló, még akkor is, ha a korábbi feljegyzések másolatát őrzik a kötetek.

Ez a folyamatos naplójelleg az 1956. január 3-ával kezdődő XI. kötetig tart. Itt újabb váltást tapasztalunk: egyre több rendi (egy esetben magánéleti) dokumentumot helyez a napi feljegyzések mellé a naplóíró, így egyfajta hagyatéki jelleg keveredik a naplókba.²³ Az említett, XI. kötet 192 oldalából például 42 oldalon az apátság egykori anyagi helyzetéről ír Horváth.²⁴ A XIII. kötet – ami az 1959. január 1. és 1960. szeptember 23. közötti naplóbejegyzéseket tartalmazza – számos, 1952-ből való magánlevél másolatát őrzi.²⁵ A XV. kötetben pedig rendtársa, Hagyó-Kovács Gyula hagyatékának a másolata lelhető fel.²⁶ Ez a napló az 1960. december 16. és 1961. december 2. közötti időszak bejegyzéseit őrzi. Ebben az időszakban, 1960. március 9-én hunyt el Hagyó-Kovács, aki 1950-ig a rend gazdasági ügyeiért felelt, és Endrédy Vendel apát jobbkezeként Horváth Konstantin közeli munkatársa is volt. Nem tudjuk pontosan, miért vette a fáradtságot a naplót vezető szerzetes-történész, hogy másolatot készítsen rendtársa hagyatékából, mindenesetre a megfelelő forráskritikával használva értékes rendtörténeti forrás ez az anyag is.

A XVIII. kötetben, ami az 1965. április 25. és október 23. közötti bejegyzéseket tartalmazza, az 1949 és 1956 közötti időszakra is visszatekint Horváth. Itt a rendtagok felszámolás utáni sorsáról ad beszámolót, valamint a cisztercieket – elsősorban a zirci apátság vezetését és a rendi növendékeket – is sújtó Grösz-per utáni időszakot mutatja be.²⁷ A XXII. kötet, amit bő egy évvel a halála előtt, 1969. július 22-én zárt, a rendi utánpótlással foglalkozik, s a növendékekről szóló

²² MNL VEML XII. 2. i. 18. d. Horváth Konstantin naplók II. 127.

²³ Az így elhelyezett dokumentumok, feljegyzések, másolatok valószínűleg szerves részei a naplók mellett a Veszprém Megyei Levéltárban őrzött Horváth-hagyatékknak.

²⁴ MNL VEML XII. 2. i. 19. d. Horváth Konstantin naplók XI. [136]–178.

²⁵ MNL VEML XII. 2. i. 19. d. Horváth Konstantin naplók XIII. 33–41.

²⁶ MNL VEML XII. 2. i. 19. d. Horváth Konstantin naplók, XV. 247–255. Az átmásolt irathagyaték eredetije megtalálható a Veszprém Megyei Levéltárban szintén a rendtagok hagyatékaik között: MNL VEML XII. 2. i. 76. d. Hagyó-Kovács Gyula előszállási jószágkormányzó hagyatéka, 1920–1960.

²⁷ MNL VEML XII. 2. i. 19. d. Horváth Konstantin naplók, XVIII. oldalszám nélkül.

feljegyzéseket közli az 1922 és 1949 közötti időszakból.²⁸ Ebben a részben a napló mindig jelen idejű perspektívája szinte teljesen eltűnik. Egy „Egyháztörténelem” feliratú borítóban helyezte el az idős szerzetes az összegyűjtött anyagokat, de a lapokat már össze sem fűzte.

Egészen mély és terjedelmes műfaji elemzésre ehelyütt nincs terünk, de Michel Braud irodalomtörténész naplódefinícióját²⁹ és Kövér György naplót és önéletírást megkülönböztető fogalommagyarázatát³⁰ alapul véve, továbbá elfogadva azt, hogy minden ego-dokumentumot alapvetően meghatároz a naplóíró személyisége, identitása és hivatása, nyugodtan tekinthetjük a történész-levéltáros ciszterci szerzetes naplóbejegyzéseit tartalmazó köteteket az összegyűjtött dokumentumokkal, forrásokkal együtt (amelyek – ha tematikusan nem is mindig illeszkednek – mindegy mellékletként egészítik ki az feljegyzéseket) naplóknak. Ez alól kivételt jelent az I. kötet, amelyben a rendbe való belépésig tartó rész az önéletírás (töredék) vagy legalábbis a visszaemlékezés kategóriába sorolható. S végül érdemes kiemelni, hogy amint Kövér György is utal rá idézett munkáiban – ez a műfaji átmenetiség, elegyesség nem teljesen szokatlan az én-dokumentumok esetében.³¹

A naplók tematikája

Mit örökít meg a naplóíró? Mit tart fontosnak a szerző az őt körülvevő külső és saját belső világából? Miről talál benne információkat az olvasó?

²⁸ MNL VEML XII. 2. i. 20. d. Horváth Konstantin naplók, XXII.

²⁹ „A naplóíró létezésének keretét adó, valósnak tekintett külső események, cselekedetek, gyakran bizalmas gondolatok és érzések napi, esetleg időszakos felidézése.” BRAUD, MICHEL: La forme des jours: pour une poétique du journal personnel. Paris, 2006. 9., Magyar fordításban idézi: Z. VARGA ZOLTÁN: Naplóirodalom és önéletírás-kutatás. In: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész Akadémia 4. Szerk.: Böhm Gábor – Czeferner Dóra – Fedeles Tamás. Pécs, 2020. 329–357. 330.

³⁰ „A napló napról napra teremti az állandóan változó azonosságot, míg az önéletírás egy adott időpontból visszatekintve koherens élettörténet megkonstruálására tesz kísérletet.” KÖVÉR GYÖRGY: Én-azonosság az ego-dokumentumokban. Napló, önéletírás, levelezés. In: Soproni Szemle, 65. (2011) 3. 219–242. 222.; KÖVÉR GYÖRGY: Biográfia és társadalomtörténet. Bp., 2014. 102.

³¹ KÖVÉR, 2011.; KÖVÉR, 2014. 102–103. Gilányi Magdolna ugyanerről a műfaji átmenetiségről ír a domonkos szerzetes, Bőle Kornél visszaemlékezései kapcsán. GILÁNYI MAGDOLNA: Bőle Kornél OP kéziratossága visszaemlékezései. Bp., 2020. 56–59.

A forrás személyes dokumentum jellegéből adódik, hogy itt első helyen a naplóíró életét, életútjának egyes állomásait kell kiemelnünk. A magánéleti témák a szerző családját, barátait és rendtársait mutatják be, de nyíltan és őszintén szólnak Horváth lelki konfliktusairól, emberi gyengeségeiről és félelmeiről. (Ez felveti azt a kérdést, hogy kinek szánta írásait, hiszen a dokumentumok közzlése és a naplóírás bemutatott motivációi épp azt sugallják, hogy a cél bizonyos információk megőrzése és átadása volt. De vajon minden, a naplókban szereplő információt azért írt le a szerző, hogy kíváncsi kutatók olvassák azokat?) Szinte evidens, hogy egy Horváth-biográfia alapvető – de nem kizárólagos – forrása lehet a naplóorozat, de akár a szerzetesi közösség hétköznapijainak bemutatásához vagy a renden belüli kapcsolati háló feltérképezéséhez is alapvető forrás lehet, mind a normális működési keretek közötti időszakra, mind a szétszórattás idejére vonatkozóan.

Az előzőekben bemutatott műfaji elemzésből már kiderült, hogy az egyház- és rendtörténeti témák igen hangsúlyosak a naplókban, tehát a rend történetével foglalkozó kutatók is nagy haszonnal forgathatják (és forgatják is) a naplókat. A hétköznapi ügyek, környékbeli ismerősök megjelenése a szövegben a Veszprém és Zirc környéki helytörténeti kutatásokhoz is fontos adalékokat adhat.

A szerző munkájához kapcsolódó anyagok nemcsak rendtörténeti dokumentumok formájában jelennek meg. A sorozat XX. kötetében a perjeli munkához használt imákat gyűjti össze a szerző, s időről időre felbukkannak a tudományos munkáról mint a mindennapi élet szerves részéről szóló feljegyzések. Ezek az életrajzhoz és egy tudománytörténeti munkához egyaránt hasznosak lehetnek.

Összegzés

E rövid bemutatás és elemzés messze nem teljes. Igen terjedelmes forráscsoportról van szó, amelyet érdemes volna számos egyéb szempont alapján vizsgálni, és jelen tanulmány szempontjai szerint is lehetne még mélyíteni az elemzést. A további kutatások során elengedhetetlen lenne forráskritikai módszerek alkalmazásával a Horváth-hagyaték további részeinek,³² illetve az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött Horváth-levelezésnek az összevetése a naplókval. Érdekes lehet a Veszprém Megyei Levéltárban őrzött rendi hagyatékok és a Horváth-hagyaték kapcsolatának a vizsgálata. Távolilag pedig érdemes lenne a naplók (vagy legalábbis egy részük) sajtó alá rendezését is elvégezni.

Az mindenesetre így is látszik, hogy egy rendkívül értékes forráscsoportot hagyott az utókorra az egykori zirci perjel, ami nemcsak a rendtörténettel foglalkozók számára lehet érdekes anyag.

³² MNL VEML XII. 2. i. 18–30. d.; 75. d.